

FÓRIÁN ÉVA

nyelvtanár

Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Szlavisztikai Intézet
forian.eva@arts.unideb.hu

LENGYEL–MAGYAR HUNGAROLÓGIAI KUTATÁSOK.
POLSKO–WĘGIERSKIE BADANIA HUNGAROLOGICZNE:
TANULMÁNYOK A JAGELLÓ EGYETEM
MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉKE FENNÁLLÁSÁNAK
30. ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

Szerkesztette Grzegorz Bubak – Nagy László Kálmán –
Tátrai Szilárd, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu
Jagiellońskiego, 2018, 250 lap

A lengyel és a magyar nép sorsa és barátsága régtől fogva össze-összefonódik: amint a történelmi, politikai és gazdasági kapcsolatok, úgy a kulturális, művelődési és nem utolsósorban az oktatási és főként egyetemtörténeti együttműködések is évszázados múltra tekintenek vissza. A lengyel–magyar szellemi kapcsolatok méltán leggazdagabb időszaka a 14–16. század, amikor az 1364-ben alapított Krakkói Akadémia (*Akademia Krakowska*) a magyar értelmiség egyik legfontosabb képzőhelye, a magyar szellemi élet egyik központja lett. Az akadémiát 1400-ban II. Ulászló szervezte újjá magyar származású felesége, I. (Szent) Hedvig alapítványából. A „Jagelló Egyetem” (*Uniwersytet Jagielloński*) elnevezést 1817-ben fogadták el azzal az indokkal, hogy utal a Jagelló-dinasztiához való kötődésre.

A török veszély előtt az itt tanuló, magyarként beírt diákok aránya az összes beiratkozott hallgatóhoz viszonyítva meghaladta a 10%-ot. A krakkói egyetem magyar peregrinusai a Magyar Királyság vallási (mind katolikus, mind kálvinista) és világi szellemi életének meghatározó képviselői voltak.¹

¹ Ugyanakkor sajnos azt is megállapíthatjuk, hogy korunkban a Jagelló Egyetemen fehér hollóként vannak csak jelen magyar diákok. Jellemzően ők sem a teljes tanulmányokra beiratkozott hallgatók, hanem inkább rövid, általában egy féléves részképzésre érkeznek különféle ösztöndíjakkal.

Beérkezett: 2020.01.15.

Közlésre elfogadva: 2020.05.22.

Copyright GERUNDIUM

Az évszázados hagyományok ellenére a magyar nyelv felsőfokú tanítása és a magyar történelemről, a magyar–lengyel kulturális kapcsolatokról szóló előadások tartása a lengyelországi egyetemeken, így a krakkói egyetemen is alig százéves múltra tekint vissza. A magyar kultúra intézményes közvetítése a két világháború között öt lengyel tudományegyetemen folyt (összesen hat működött). Az első magyar nyelvi lektorátus a Varsói Tudományegyetemen (*Uniwersytet Warszawski*) alakult meg 1930-ban, az első magyar szakot is ugyanott alapították, 1952-ben. A legkiválóbb oktatók közé tartozott dr. Divéky Adorján, az akkori varsói Magyar Intézet igazgatója, a debreceni Tisza István Tudományegyetem későbbi tanára, valamint dr. Korompay Emánuel, az első magyar lektor Lengyelországban, a Varsói Tudományegyetem magyar lektora és az első szótár megalkotója. A Varsói Tudományegyetem Modern Filológiai Karán 1952 óta folyamatosan, megszakítás nélkül önálló oktató- és kutatóintézetként működik a Magyar Tanszék.

A varsói után még két egyetemi hungarológiai központot hoztak létre Lengyelországban: Poznańban és Krakóban. A poznańi Adam Mickiewicz Egyetem (*Uniwersytet Adama Mickiewicza*) magyar szakja 1992-ben jött létre.

Krakkónak és a Jagelló Egyetemnek a lengyel és magyar művelődésben, az országaink történelmében játszott fontos szerepére hivatkozással 1969-től magyar nyelvi lektorátus működött a Jagelló Egyetemen, majd 1989-ben elindították a magyar nyelv, történelem és kultúra oktatását. Az elmúlt 30 év természetesen nem telhetett el szervezeti és oktatásszervezési változások nélkül, ám mindmáig kitart a töretlen elkötelezettség és érdeklődés a hungarológia kis-lengyelországi akadémiai művelése iránt mind a diákok, mind az ott oktató állandó és vendégtanárok részéről. Ahogy a krakkói magyar nyelv és kultúra szak három évtizedes működéséhez, úgy e jubileumi tanulmánykötet létrejöttéhez is számottevően hozzájárultak a Debreceni Egyetem (és jogelődje, a Kossuth Lajos Tudományegyetem) oktatói és egykori diákjai is: a tizenhat szerző közül öt szakmai útja kötődik szorosan a Debreceni Egyetemhez. (Az elmúlt évtizedek debreceni–krakkói hungarológiai oktatói együttműködéséről a jelen könyvismertető végén elhelyezett táblázat nyújt áttekintést.²)

A most ismertetendő hungarológiai kiadvány betekintést ad – jórészt a Lengyelországban folytatott kutatások tükrében – a lengyel és magyar irodalom párhuzamaiba, magyar nyelvtörténeti emlékekbe, a magyar mint idegen nyelv tanításának különböző próbatételeibe, feladataiba, a filmművészet világába. A tanulmánykötet összesen 16 tanulmányt tartalmaz két tematikus fejezetben. Az egyik: *Film–Irodalom–Történelem*, a másik: *Nyelvészet*. Ezek közül 8 magyar, 3 lengyel nyelvű (angol összefoglalóval), míg 5 angol nyelvű (lengyel vagy magyar összefoglalóval). Az írások jó részének célja a magyar–lengyel kulturális jelenségek egybevetése, komparatív vizsgálata.

² Hálásan köszönöm dr. CSc. Nagy László Kálmánnak, a Magyar Filológiai Tanszék vezetőjének, hogy az adatokat összegyűjtötte és rendelkezésemre bocsátotta.

Az *Előszóban* dr. habil. Grzegorz Bubak tanszékvezető adjunktus, művelődéstörténész, a tanszék volt hallgatója örömet fejez ki annak kapcsán, hogy a jubileumi kötet is bizonyítja: Lengyelország és Magyarország között élénk, széles perspektívákat felmutató tudományos együttműködések folynak.

A két történelmi vonatkozású tanulmány mindegyike a 17. századba kalauzolja az olvasót: Bitskey István *Pázmány Péter Lengyelország-képe* c. munkájában az esztergomi érsek irodalmi műveiben és levelezésében a lengyelekhez és Lengyelországhoz való kötődését vizsgálja, továbbá választ keres arra, miként illesztette be Pázmány hitvitáinak az érvrendszerébe az iskolaévei, valamint a krakkói és a jarosławi noviciátusa idején szerzett tapasztalatait, a két ország egyháztörténete és katolikus kultúrája terén szerzett ismereteit.

Gebei Sándor írása – *II. Rákóczi György és katonái a Rzeczpospolitában (1657)* – az erdélyi fejedelemnek a lengyel koronáért indított hadjárata eddig nem ismert részleteit, eseménysorát, kudarcának okait tárja fel. Rendkívül értékesek a szerzőnek a lengyel szakirodalomban publikált közleményekre vonatkozó meglátásai, továbbá a nagyon gazdag, különböző nyelveken keletkezett forrásanyag, valamint szakirodalom feldolgozása és illusztrálása mellékletekkel.

Az irodalmi témájú írások közül kettő is történelmi események szépirodalmi visszhangját tárgyalja. Nagy László Kálmán *Gondolatok nemzeti felkeléseink mítoszteremtő és demitizáló ábrázolásáról* címmel a 19. századi lengyel és magyar szabadság- és függetlenségi mozgalmak szépirodalmi ábrázolását elemzi, míg Kinga Piotrowiak-Junkierta zsidó költők második világháború utáni magyar nyelven megjelent irodalmának terminológiai és lényegi meghatározásától indul, majd Mezei András holokauszt témájú tényverseire fókuszálva vizsgálja a tárgyakkal teli tér leírását szolgáló költői nyelv formakeresését és nyelvét. Gintli Tibor a *San Gennaro vére* című Márai-regény értelmezéséhez járul hozzá, mégpedig a szöveg első és második felében megmutatkozó olyan jelentős eltérések elemzése alapján, amelyek a narratív szerkezetet, a beszédmódot és a hangnemet érintik. Magdalena Roguska tanulmánya első felében az irodalomtudományban az 1980-as évek óta jelen levő migrációs irodalom fogalmát járja körül, majd a Svájcban élő, német nyelven író, vajdasági magyar származású író, Nadj Abonyi Melinda *Galambok röppennek föl* című regénye identitásnarratíváit vizsgálva a transznyelvűség és a transzkulturalizmus jellegzetességeit tárja elének.

Mindkét filmes tematikájú írás a rendszerváltás utáni filmművészet alkotásait veszi sorra és rendszerezi. Grzegorz Bubak a magyar mozi változatos alkotásait tematikus és műfaji szempontból osztályozza és jellemzi. Szíjártó Imre a lengyel és magyar mozi összehasonlító elemzésével segít eligazodni a két nemzet filmiparában, filmtörvényeiben, szól a nézőszámokról, és az alkotások kapcsán természetesen az aktuális irányzatokról és tendenciákról.

A jubileumi kötet második fejezetében olvasható nyelvészeti tárgyú tanulmányok közül három történelmi vonatkozású. Anna Grzeszak történelmi lexikográfiai közleménye az 1936–1942 között megjelent első öt lengyel–magyar és magyar–lengyel szótárt

mutatja be olyan szempontok alapján, mint szerző, méret, szerkezet, szócikkek tartalma (fonetika, morfológia, az ekvivalensek száma stb.). Korompay Klára nyelv- és művelődéstörténeti cikke a krakkói egyetemen tanuló magyar peregrinusok és a város nyomdáinak XVI. századbeli jelentőségét hangsúlyozza a magyar hangrendszer változásainak és az azokat rögzítő helyesírásnak a kutatásában. Michał Németh etimológiai vizsgálatában megkérdőjelezi a már az ólengyel nyelvben is használatos „tábor” lexéma magyar etimológiáját, és annak cseh eredetét tekinti bizonyítottnak a felhasznált filológiai adatok által. Domonkosi Ágnes a beszédpartnerek közötti magyar megszólítások történeti és empirikus vizsgálatával azok metaforikus és metonimikus motivációit írja le. Imrényi András a fordított szórendnek a mondat belső szerkezetével összefüggő magyarázatával járul hozzá a magyar mint idegen nyelv tanításához és tanulásához. Koutny Ilona tanulmánya néhány állat nyelvi képét és a rájuk vonatkozó frazeológiát mutatja be magyar–lengyel kontextusban. Pethő József a funkcionális kognitív stilisztika módszereivel vizsgálja a „rendhagyó” hasonlatokat Krúdy Gyula prózájában. A Tátrai Szilárd és Laczkó Krisztina szerzőpáros egy speciális narratív diskurzus (különböző beegések) empirikus vizsgálatával kimutatja, hogy a történetek mentális világának megkonstruálása műfajspecifikus vonásokkal bír.

A krakkói Magyar Tanszék 30. jubileumát köszöntő tanulmányok témái sokszínűek és aktuálisak. Rendkívül értékesek a kontrasztív elemzések, a versfordítások, melyek egyúttal felhívják a figyelmünket, mennyire fontos küldetés is a kis filológiák (ahogy Lengyelországban a magyar, úgy Magyarországon a lengyel) megléte és művelése. Tanulmányozásra érdemes lesz a kötet mindazoknak, akik a magyarok történelmét, kultúráját és nyelvét a lengyeliség tükrében (is) szeretnék megpillantani.

1. táblázat. A debreceni–krakkói hungarológiai szakmai együttműködések

Tudományos fokozat, név	Foglalkozás / Ösztöndíjas tanulmányok	Időszak	A foglalkoztatás / együttműködés formája
Dr. CSc. Nagy László Kálmán	irodalomtörténész	a Magyar Filológiai Tanszék vezetője 2002–2015 között, illetve 2019-től	határozatlan idejű munkaszerződés
Dr. Pászt Patrícia	irodalomtörténész	2015-től	határozatlan idejű munkaszerződés
Nagyné Fórizs Emília	lektor	2002–2008	Balassi Intézet kiküldöttje
	nyelvtanár	2008-tól	határozatlan idejű munkaszerződés
Dr. habil. Domonkosi Ágnes	nyelvész	2009–2012	Balassi Intézet kiküldöttje (vendégtanár)

Tudományos fokozat, név	Foglalkozás / Ösztöndíjas tanulmányok	Időszak	A foglalkoztatás / együttműködés formája
Prof. dr. Bitskey István	irodalomtörténész	2004	a tanszék által szervezett nemzetközi Balassi-konferencia résztvevője
		2019-es tanév; oktatott kurzus: A régi magyar irodalom története a XVIII. sz. végéig (előadás és szeminárium)	a JE vendég-professzora, tanszéki pályázat alapján
Prof. dr. habil. Gebei Sándor	történész	2004	a tanszék által szervezett nemzetközi Balassi-konferencia résztvevője
		2018–2019-es tanév; oktatott kurzus: Magyarország története a XIX–XX. században (előadás)	a JE vendég-professzora, tanszéki pályázat alapján
Prof. dr. D. Molnár István	irodalomtörténész	2004	a tanszék által szervezett nemzetközi Balassi-konferencia résztvevője
Fodor Áron	PhD-hallgató	2018–2022oktatómunkája: fonetikai gyakorlat, nyelv- és stílusgyakorlat	ösztöndíj államközi kulturális szerződés keretében
Dr. habil. Szijártó Imre	EKE		tanulmány-szerző